

Sprawozdanie z konferencji
„System polityczny, prawo i ustroj Królestwa Polskiego
w latach 1815–1830”
Olsztyn 19–20 kwietnia 2013 r.

Powołane na mocy ustaleń kongresu wiedeńskiego Królestwo Polskie oraz obowiązujący w nim porządek prawny znalazły się w ostatnim czasie poza głównym nurtem badań historyczno-prawnych, ustępując miejsca zagadnieniom związanym z mniej odległą przeszłością polskiej państwowości. Mimo chwilowej utraty „popularności” problematyka ta stanowi jednak nadal bardzo interesujące pole do naukowej dyskusji i obfituje w obszary wymagające dopiero analizy. Inicjatywę zmierzającą do uzupełnienia luk w dotychczasowym stanie wiedzy o tym okresie podjął Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego, organizując w dniach 19–20 kwietnia 2013 r. konferencję zatytułowaną „System polityczny, prawo i ustroj Królestwa Polskiego w latach 1815–1830”. Głównym inicjatorem przedsięwzięcia był dr hab. prof. UWM Lech Mażewski, który po zwieńczonej sukcesem konferencji „Próba ustrojowej rekonstrukcji Królestwa Polskiego w latach 1861–1862”¹ przeprowadzonej jeszcze w roku akademickim 2011/2012 podjął wysiłek przedstawienia wcześniejszego etapu rozwoju Królestwa i obowiązującego w nim porządku prawnego. Przedsięwzięcie to wpisuje się przy tym doskonale w kalendarz zbliżającego się jubileuszu 200-lecia utworzenia Królestwa Polskiego, który może stać się dobrym impulsem do zintensyfikowania badań nad tym fragmentem dziejów polskiej państwowości.

Szeroko zakreślone ramy tematyczne konferencji sprzyjały uczynieniu spotkania interdyscyplinarnym. Swój punkt widzenia mieli okazję przedstawić w jego trakcie prawnicy, historycy oraz politolodzy. Analiza podjętej w toku obrad problematyki przez pryzmat tych trzech nauk sprzyjała ukazaniu jej złożoności, a także zależności występujących między sytuacją społeczną, polityczną, prądami ideologicznymi oraz porządkiem prawnym.

Obrady konferencji otworzył dziekan WPiA UWM prof. dr hab. Bronisław Sitek. W słowie wstępnym podkreślał wagę badań prowadzonych nad historią prawa i ustroju, zaznaczając równocześnie, że w jego opinii dziedzina ta przeżywać może wkrótce swój renesans. Przypuszczenia te opierał na obserwacji trendów w nauce zachodniej. Po tych optymistycznych zapowiedziach oddał głos prowadzącemu obrady dr. hab. prof. UWM Lechowi Mażewskiemu, który

¹ *Próba ustrojowej rekonstrukcji Królestwa Polskiego w latach 1861–1862. W 150. rocznicę reform margrabiego Aleksandra Wielopolskiego*, red. L. Mażewski, Olsztyn 2012.

po krótkim przywitaniu gości zarysował ramy programowe konferencji. Została ona podzielona na trzy odrębne sesje: I. „Położenie międzynarodowe, spór o państwowość i system polityczny Królestwa Polskiego w latach 1815–1830”, II. „Prawo Królestwa Polskiego” i III. „Konstytucja i ustrój Królestwa Polskiego w latach 1815–1830”.

Obrady otworzył L. Mażewski, który także w imieniu prof. dr. hab. Bogdana Szlachty przedstawił referat *W. Książę Konstanty jako wicekról de facto?* Jako drugi głos zabrał dr hab. prof. UWM Norbert Kasperek, który w referacie *Państwowość Królestwa Polskiego (do 1830 roku) w historiografii polskiej lat 1918–2008* omówił stan badań nad wskazanym okresem i najistotniejsze problemy podejmowane dotychczas w literaturze. Tym samym przynajmniej pośrednio zasygnalizowane zostały zgromadzonym obszary pomijane dotychczas w historiografii, które powinny stać się przedmiotem zainteresowania nauki. Po zakończeniu tego wystąpienia swoje referaty mieli okazję przedstawiać reprezentanci innych niż olsztyński ośrodków akademickich. Najpierw zrobiła to dr Anna Rosner z Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego („Ludzie składający jedno towarzystwo uporządkowane [...] nazywają się państwem”. *O rozumieniu państwa i narodu w dobie Królestwa Polskiego przed powstaniem listopadowym*), po niej dr Piotr Pilarczyk z WPiA Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu, który pokusił się o próbę całościowej analizy systemu politycznego Królestwa, co zapowiadał już sam tytuł referatu *System polityczny Królestwa Polskiego 1815–1830 (próba modelu)*. Ostateczny wniosek sprowadzał się do stwierdzenia, że w analizowanym okresie stopniowo wprowadzany był w Królestwie Polskim system samodzielnego, maskowanego jedynie nowoczesnymi rozwiązaniami prawnoustrojowymi. W pierwszej części konferencji wygłoszone zostały jeszcze dwa referaty. Powtórnie głos zabrał prof. L. Mażewski, omawiając skomplikowaną kwestię Królestwa Polskiego jako państwa w świetle prawa wewnętrznego i międzynarodowego. Pierwszy panel konferencji zamykało zaś wystąpienie związane z Wydziałem Humanistycznym UWM dr. hab. prof. UWM Tomasza Strzeżka. W bardzo wyczerpujący i kompleksowy sposób scharakteryzował on sytuację wojska Królestwa Polskiego. W referacie *Armia polska w latach 1815–1830. Teoria i praktyka funkcjonowania w systemie politycznym i konstytucyjnym Królestwa Polskiego* autor zdołał zarysować dokładny obraz sił zbrojnych Królestwa. Odniósł się zarówno do genezy ich powołania, oceny tego faktu wśród elit Imperium Rosyjskiego, planów i koncepcji (także tych niezrealizowanych) wykorzystania sił polskich, jak i politycznego znaczenia wojsk polskich jako struktury odrębnej od armii Imperium Rosyjskiego. Co ważne, wystąpienie prowadzone było żywym językiem, nie brak było w nim rozmaitych dygresji i cytatów, co podnosiło jego atrakcyjność dla odbiorcy.

Drugi panel konferencji zatytułowany „Prawo Królestwa Polskiego” przewidywał szcuplejszy zestaw wystąpień. Jako pierwszy wystąpił mec. Ludwik

Skurzak, który w referacie *Spór o prawo małżeńskie w Królestwie Polskim* zajął się kontrowersjami związanymi z wprowadzeniem rozwodów przez Kodeks Napoleona i próbami ich prawnego zakazu. W kolejnym wystąpieniu *Instytucja kredytu ziemskiego w latach 1825–1830 na podstawie Prawa z 1 (13) czerwca 1825 r. o Towarzystwie Kredytowym Ziemskim* mgr Tomasz Majer przedstawił genezę, założenia i główne elementy tej instytucji prawnej w jej pierwotnym kształcie ustalonym prawem z 1825 r. Jako trzeci głos zabrał dziekan WPiA UWM prof. dr hab. Bronisław Sitek (*Kodeks Napoleona a prawo rzymskie o prawie własności*). Sesję wieńczył referat dr. hab. prof. UWM Piotra Majera *Kształtowanie się zasad uposażenia emerytalnego w Królestwie Polskim*. Wśród ciekawostek wskazać można zaprezentowane przez niego warunki przyznawania emerytur formułowane przez jeden z aktów prawnych z badanego okresu. Dzielił on te świadczenia na trzy klasy. Z pierwszą wiązała się emerytura w wysokości 25% pobieranego uposażenia. Aby ją otrzymać, należało legitymować się 20-letnim okresem służby. Emerytura drugiej klasy równała się 50% pobieranego uposażenia i aby ją uzyskać, należało ukończyć 30 lat służby. Najwyższa emerytura – trzeciej klasy, oznaczała zaopatrzenie w wysokości 100% wynagrodzenia i była osiągalna po ukończeniu 50 lat służby. Starania o uzyskanie jakiegokolwiek emerytury można było podjąć po ukończeniu 50 lat życia. Okres wymaganego dla uzyskania prawa do emerytury stażu pracy był w Królestwie Polskim co najmniej porównywalny z wymaganym dzisiaj, choć biorąc pod uwagę ówczesną długość życia, stwierdzić należy, że wymagania te były surowsze od współczesnych.

Ostatnią część konferencji rozpoczęło wystąpienie dr. hab. Adama Wielomskiego prof. UP-H w Siedlcach, który przedstawił referat *Francuscy Doktrynerzy a Kaliszanie. Plagiat czy polska myśl liberalna na tematy konstytucyjne?* W konkluzji wskazał on, że program Kaliszan nie zawierał właściwie żadnych rozwiązań oryginalnych, tak by można było uznać go za samodzielną doktrynę, przez co zdecydowanie bliższy jest on naśladownictwu francuskiego pierwowzoru. Drugi z mówców dr Mikołaj Tarkowski przedstawił wystąpienie *Projekty uzupełnienia i uzupełnienie konstytucji Królestwa Polskiego z 1815 r.* Po nim głos zabrał prof. dr hab. Andrzej Sylwestrzak. W sposób niezwykle barwny, a przy tym bardzo kompletny, opisał on ewolucję rozwoju kontroli państwowej. Choć tytuł referatu *Realizacja art. 78 konstytucji Królestwa Polskiego. O kontroli państwowej w Królestwie Polskim w latach 1815–1830* wskazywać mógł, że podjęte rozważania ograniczone będą tylko do rozwiązań zastosowanych w porządku prawnym Królestwa, to jego treść okazała się znacznie bogatsza. Słuchacze mieli okazję zapoznać się z ewolucją stosowanych na tym polu rozwiązań od czasów Księstwa Warszawskiego, przez Królestwo Polskie i Polskę międzywojenną, skończywszy zaś na współczesnej Rzeczypospolitej Polskiej. W końcowym fragmencie referatu autor wskazał bowiem, iż ustawa o NIK z 1994 r. w poważnym stopniu inspirowana była doświadczeniami okresu Królestwa Polskiego.

Ostatni z paneli konferencji zakończyło podwójne wystąpienie mgr. Piotra Żywieckiego. Wygłosił on kolejno referaty: *Art. 1–3 konstytucji Królestwa Polskiego z 1815 r. Unia rosyjsko-polska z 1815 r. a unia lubelska z 1569 r. i unia Księstwa Warszawskiego z Saksonią z 1807 r.* oraz *Proces przed Sądem Sejmowym w latach 1827–1828 z punktu widzenia konstytucyjnych zasad prawa karnego.*

Kameralne grono uczestników olsztyńskiej konferencji pozwoliło na wyczerpującą dyskusję, w której polemizowano m.in. ze stanowiskiem P. Pilarczyka co do sposobu zaproponowanej charakterystyki systemu politycznego Królestwa. Symptomatyczne jest natomiast, że przedmiotem polemiki nie było określenie Królestwa Polskiego jako państwa i to zarówno z punktu widzenia prawa wewnętrznego, jak i w sensie prawa narodów.

Już podczas zamknięcia obrad konferencji jej organizatorzy zapowiadali, że przedstawione w jej trakcie wystąpienia uzupełnione o szereg dodatkowych materiałów nadesłanych przez autorów niemogących wziąć bezpośredniego udziału w spotkaniu zostaną sprawnie udostępnione szerszemu gronu odbiorców w postaci publikacji. Zapewnienia te szybko znalazły potwierdzenie. W ostatnich dniach 2013 r. nakładem wydawnictwa von Borowiecky ukazała się praca podsumowująca dorobek kwietniowej konferencji zatytułowana *System polityczny, prawo, konstytucja i ustrój Królestwa Polskiego 1815–1830* (ISBN: 978-83-60748-42-8). Jej redakcji podjął się dr hab. Lech Mażewski, prof. UWM. W obszernej, bo liczącej aż 416 stron pracy, która podzielona została na sześć części, znalazło się 29 rozdziałów. Tym samym udało się w niej zaprezentować nie tylko poszerzone i uzupełnione wersje wystąpień przedstawionych w trakcie konferencji, ale również prace nadesłane później, uzupełniające jej dorobek.

Tomasz Majer